

KOPSTUKKEN

VAN DE **NSB**

Marcel Bergen & Irma Clement

Marcel Bergen & Irma Clement

KOPSTUKKEN VAN DE NSB

UITGEVERIJ MOKUMBOOKS

Inhoud

Inleiding	4
Nationaalsocialisme en fascisme in Nederland	6
De NSB	11
Anton Mussert	15
Kees van Geelkerken	64
Meinoud Rost van Tonningen	98
Henk Feldmeijer	116
Max Blokzijl	132
Robert van Genechten	155
Johan Carp	175
Arie Zondervan	184
Tobie Goedewaagen	198
Henk Woudenberg	210
Evert Roskam	222
Noten	234
Literatuur	236
Colofon	238

Inleiding

De Nationaal Socialistische Beweging (NSB) speelt tijdens de Tweede Wereldoorlog een opmerkelijke rol. De NSB, die op 14 december 1931 in Utrecht is opgericht in een zaaltje van de Christelijke Jongenmannen Vereeniging, vecht tijdens haar bestaan een richtingstrijd uit. Een strijd die gaat tussen de Groot-Nederlandse gedachte, die streeft naar een onafhankelijk Groot Nederland binnen een Duits Rijk en de Groot-Germaanse gedachte, waarin Nederland volledig opgaat in een Groot-Germaans Rijk. Niet alleen de richtingstrijd maakt de NSB politiek vleugellam. De Beweging is een Nederlandse variant op het Italiaans fascisme van Benito Mussolini die argwaan oproept bij de Duitse bezetter. De Duitsers zijn er niet van overtuigd dat de NSB van Mussert een zuiver nationaalsocialistische politiek voorstaat. Ook de persoon van Mussert roept grote twijfels op. In juli 1943 schrijft SS-leider Heinrich Himmler aan zijn vrouw dat hij Mussert 'een kleine, bekrompen man' vindt.¹ Rijkscommissaris Arthur Seyss-Inquart omschrijft Mussert als een 'liberaal nationalist met een poging tot fascistische methoden'.² Tijdens de Duitse bezetting staat Mussert permanent onder politieke druk. Intern groeit de Groot-Germaanse stroming, onder leiding van Meinoud Rost van Tonningen en SS-voorman Henk Feldmeijer, aan invloed. Daarnaast probeert het Rijkscommissariaat Mussert met zachte en minder zachte

dwang te overtuigen van de Groot-Germaanse gedachte. Het gevolg is dat Mussert zich met enkele getrouwen terugtrekt op het hoofdkwartier aan de Maliebaan in Utrecht en de toenemende druk probeert te pareren met notities, toespraken en concessies. Naarmate de bezetting voortduurt nemen de concessies die Mussert aan de Duitse bezetter doet toe.

Het Rijkscommissariaat

Op 14 mei 1940 aanvaardt Arthur Seyss-Inquart in de Ridderzaal de functie van Rijkscommissaris voor de bezette Nederlandse gebieden. Het Rijkscommissariaat is een civiel bestuursorgaan en bestaat verder uit:

- Friederich Wimmer (commissaris-generaal voor bestuur en justitie en plaatsvervanger van Seyss-Inquart).
- Hans Fischböck (generaal-commissaris voor Financiën en Economische Zaken).
- Hans Rauter (commissaris-generaal voor veiligheid).
- Fritz Schmidt (commissaris-generaal voor bijzondere aangelegenheden en belast met de nazificering van de publieke opinie en het openbare leven).

Hans Rauter heeft ook de functie van de Höhere SS- und Polizeiführer en is ondergeschikt aan SS-leider Heinrich Himmler.

Nationaalsocialisme en fascisme in Nederland

Benito Mussolini en zijn Nationale Fascistische Partij is de aanjager van het fascisme in Nederland. Op 28 oktober 1922 treedt Mussolini aan als premier van een coalitieregering met socialisten, liberalen en katholieken. Als eerste ontdoet hij zich van de socialisten die hun politieke activiteiten ondergronds voortzetten. Daarna volgen de katholieken en de liberalen.

In 1924 is Mussolini als il Duce de absolute leider en is Italië omgevormd tot een fascistische staat. De ontwikkelingen in Italië blijven in Nederland niet onopgemerkt. In januari 1923 richt de miljonair Alfred Haighton en de student Hugo Sinclair de Rochemont het Verbond van Actualisten (VvA) op. Het VvA probeert naar Italiaans voorbeeld een fascistische antidemocratische massaorganisatie op te bouwen. Al snel ontstaat er binnen de VvA een richtingenstrijd tussen de burgerlijke vleugel en de Mussolini-fascisten. In 1928 gaat de VvA ten onder aan interne twisten.

Alfred Haighton steekt zijn kapitaal in een nieuw project: De Bezem, Fascistisch Weekblad voor Nederland. Het project komt door interne strubbelingen moeizaam van de grond. In 1932 richt de overgrote meerderheid van De Bezem, onder leiding van Jan Baars, de Algemeene Nederlandsche Fascis-

tenbond (ANFB) op. Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 1933 behaalt de ANFB 0,46% van de stemmen dat niet genoeg is voor een Kamerzetel. De ANFB probeert zijn invloed te vergroten door in september 1933 te fuseren met de Nationale Unie tot de Corporatieve Concentratie. Na een half jaar valt de organisatie door meningsverschillen uiteen.

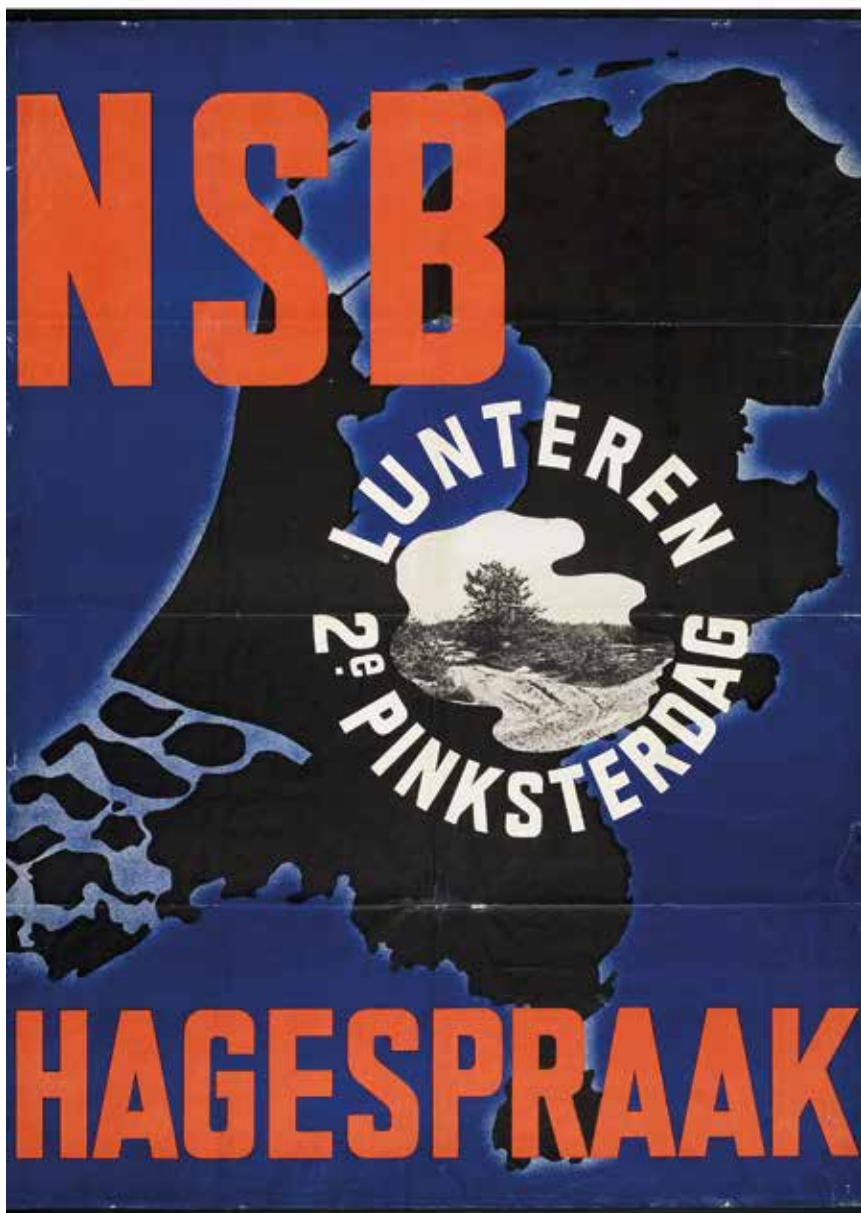
In 1934 verzamelen oud ANFB-leden zich rondom de journalist Arnold Meijer en richten het Zwart Front op. De organisatie oriënteert zich voornamelijk op het Italiaans en Spaans fascisme en is tegelijkertijd openlijk antisemitisch. Het Zwart Front verwerpt de tactiek van de NSB om via de parlementaire weg aan de macht te komen. Arnold Meijer laat geen gelegenheid voorbij gaan om de NSB te bestempelen als een bourgeoispartij die Nederland wil laten aansluiten bij nazi-Duitsland.

Om de nationalistische koers te benadrukken gebruikt het Zwart Front de term Nederlandsch Volksfascisme, waarmee Meijer wil benadrukken dat de beweging een onafhankelijke koers volgt in vergelijking met het Italiaans fascisme.

Bij de verkiezingen van 1937 krijgt het Zwart Front niet meer dan 0,2% van de stemmen.

Na de Duitse bezetting wijzigt Meijer de naam in Nationaal Front en hoopt dat de Duitsers zijn beweging erkennen als een belangrijke onderhandelingspartner. De nationalistische en zelfstandige politieke koers van het Front valt bij de Duitsers niet in de smaak. Bovendien wil Meijer dat Nederlandse soldaten voor het Oostfront de eed op de Nederlandse vlag afleggen. Eind 1940 moet hij op last van het Rijkscommissariaat het Nationaal Front ontbinden.

Naast de ultra-conservatieve en fascistische organisaties zijn er in de jaren dertig ook partijen die zich oriënteren op de NSDAP van Adolf Hitler. Het zijn vooral kleine tot zeer klei-

De NSB

De NSB groeit in de jaren dertig uit tot de enige serieuze nationaalsocialistische organisatie. Tijdens de oprichtingsvergadering op 14 december 1931 in Utrecht zijn twaalf personen aanwezig van wie er zich vier als lid aanmelden. Op 4 november 1932 gaat Mussert naar de notaris en legt de NSB vast als een stichting die het doel heeft een nationaalsocialistisch staatsmodel te verwezenlijken. Mussert is de enige bestuurder en Algemeen Leider van de Beweging. De eerste maanden in het bestaan van de NSB gebeurt er vrij weinig. Als Mussert op 29 juni 1932 een interview geeft aan de Nieuwe Rotterdamsche Courant neemt de bekendheid van de NSB toe en stijgt het aantal leden. Tegelijkertijd bouwt Mussert organisatorisch aan de NSB. Eind 1932 richt hij de Weer-Afdeling (WA) op. Deze paramilitaire organisatie van zwart geüniformeerde NSB'ers is afgeleid van de SA van Hitler en de knokploegen van Mussolini en richt zich op de bescherming van de NSB tegen aanvallen van politieke tegenstanders. In de praktijk is de WA vooral te vinden in arbeidersbuurten. Onregelmatigheden met aanhangers van linkse organisaties zijn aan de orde van de dag. In januari 1933 verbiedt de regering officieren van het Nederlandse leger lid te zijn van particuliere weerbaarheidsorganisaties. Even later volgt het verbod dat militaire kaderleden niet langer aange-

Anton Adriaan Mussert (1894-1946)

De Leider van de NSB Anton Mussert

Anton Mussert is in 1894 geboren in Werkendam. Zijn vader is hoofdonderwijzer op de plaatselijke Hervormde lagere school. Het gezin Mussert leeft in de calvinistische traditie van Oranje, gezag en spaarzaamheid.

Anton Mussert bezoekt de Rijks-HBS in Gorcum en behaalt in 1912 zijn diploma. In navolging van zijn oudere broer Jo wil hij marine-officier worden, maar hij komt niet door de keuring door een oogafwijking. Mussert besluit in oktober 1912 te gaan studeren aan de Technische Hogeschool in Delft. Hij is een gedreven en punctueel student die geen tijd besteedt aan studentenorganisaties en het uitgaansleven. Wanneer in augustus 1914 de Eerste Wereldoorlog uitbreekt, probeert hij opnieuw in het leger te komen, ditmaal in de reservedienst. Hij dient bij de vestingartillerie, maar moet deze vroegtijdig verlaten, omdat hij een ernstige nierziekte krijgt en lange tijd rust moet houden. Tijdens deze periode wordt hij verzorgd door zijn achttien jaar oudere tante Maria Witlam met wie hij in september 1917 trouwt.

In mei 1918 studeert hij cum laude af en treedt als ingenieur in dienst van Rijkswaterstaat. In mei 1920 stapt hij over naar de Provinciale Waterstaat in Utrecht waar hij zich bezig houdt met de afwatering van de Gelderse Vallei.

Als technisch adviseur van de Kamer van Koophandel en

bruiken als symbool van de bescherming en de bevrijding van Nederland. Daarvoor is de NSB Landdag op 22 juni in Lunteren een uitstekende mogelijkheid.

Tijdens de bijeenkomst, die ook de laatste Landdag is, spreekt Mussert de 'Hagespraak der Bevrijding' uit en stelt de aanwezigen drie vragen:

1. 'Acht gij u in oorlog met Duitsland, ja of neen?'

De aanwezigen roepen: "Nee!"

2. Mussert: 'Mooi. Tweede vraag: Acht gij u bondgenoten van Engeland, ja of neen?'

De aanwezigen: "Nee!"

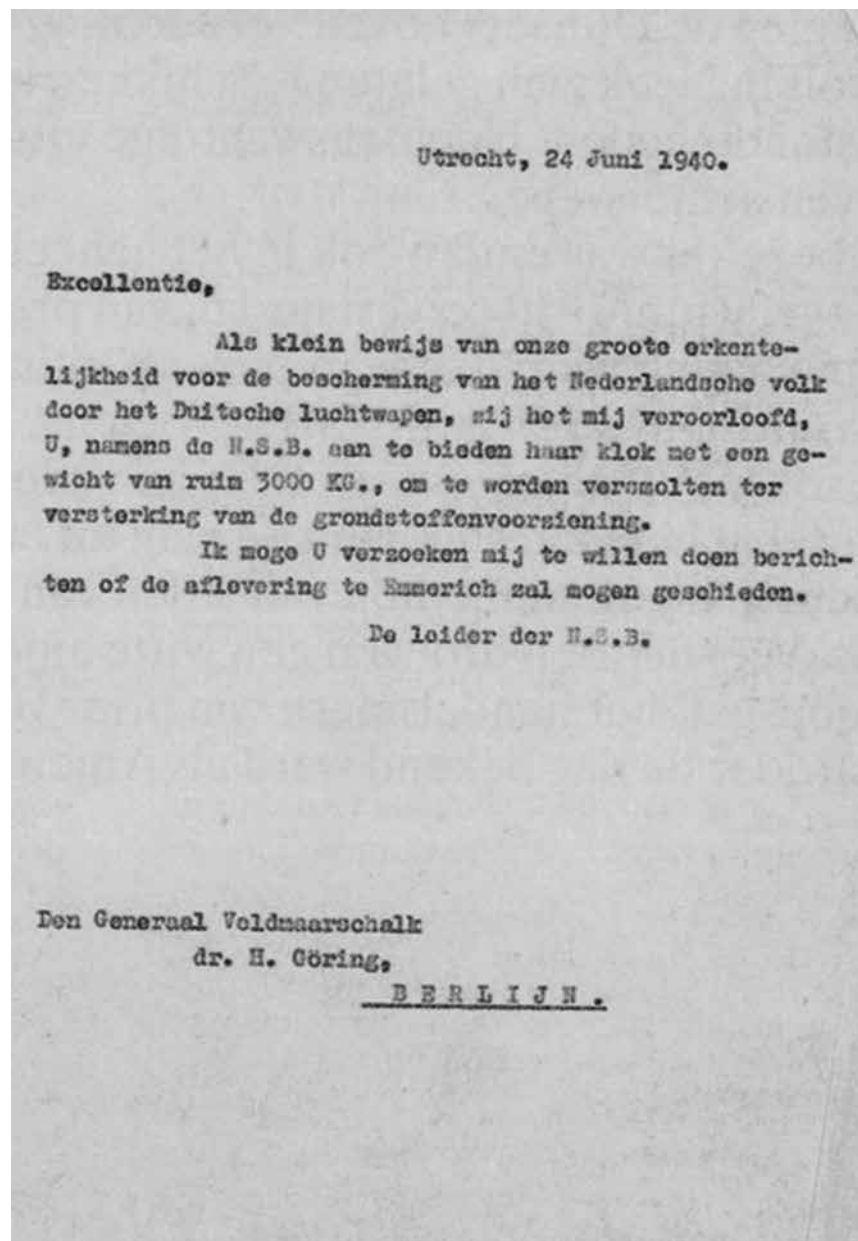
3. Mussert: 'Zijt gij er van bewust hoe Duitsland zich inspant om ons te beschermen tegen Engelse luchtaanvallen?'

De aanwezigen: "Ja!"

Om de stellingen kracht bij te zetten deelt Mussert aan de aanwezigen mee dat hij de 3000 kilo zware bronzen luidklok van de NSB cadeau doet aan Goering: 'als de schepper en behoeder van de Duitse luchtmacht, als een offer dat wij met liefde brengen voor hen die nu metterdaad ons volk en ons vaderland beschermen'.⁷

Het besluit om de klok cadeau te geven lijkt een eenmans-actie van Mussert te zijn, want NSB-secretaris-generaal Huygen schrijft later: 'als aan de grond genageld stonden van schrik en teleurstelling. Is Mussert gek geworden? Wat moet dat betekenen? Maar 'de onbeschrijfelijke ontgoocheling werd weggeslikt'.⁸

Mussert hoopt op de steun van Goering in zijn strijd tegen de SS. Dat blijkt een misvatting zijn. Op 30 juli spreekt Mussert

vaststellen, als wij de grenzen van dit Europa hebben vastgesteld.

Het is in overeenstemming met de taak, mij door de Führer opgedragen, het Nederlandse volk te doen delen in de verantwoordelijkheid voor het bestuur van dit land. Drager van de politieke wil van het Nederlandse volk is de NSB. Ik gelast derhalve, dat ter waarborging van harmonie tussen bestuur en taak van de Nationaal Socialistische Beweging alle mij ondergeschikte instanties bij de uitvoering van belangrijke maatregelen van bestuur, maar vooral in alle personeelskwesties overleg hebben te plegen met de Leider van de NSB, de heer Mussert, respectievelijk met door de heer Mussert aangewezen partijinstanties van de NSB. Voor zover bij deze beslissingen onder de gegeven omstandigheden bij uitstek en in de eerste plaats rekening moet worden gehouden met het standpunt van de bezettende macht, behoud ik mij de eindbeslissing voor. Hierdoor is de NSB verantwoordelijk betrokken bij het bestuur van dit land."

Vervolgens betreedt Mussert het podium en verklaart:

"Vandaag hebt u van de Rijkscommissaris gehoord, dat een nieuwe verantwoordelijkheid op onze schouders is gelegd. De oorlogsnoodzaak was en blijft beslissend voor alles en wordt door ons niet uitgemaakt. In het binnenlands bestuur zal de Beweging medezeggenschap krijgen. Men moet goed begrijpen: wij kunnen niet doen wat wij willen. Er is oorlog en wij zijn hier oorlogszone. Wij kunnen nog niet aan de opbouw 'aus einem Guss' om het met een Duits woord te zeggen, beginnen. Dat is nog niet mogelijk. Dat moet straks komen."¹¹

Op 30 januari 1943 verschijnt het decreet van Seyss-Inquart waarin de oprichting van het Secretarie van Staat wordt aan-

DE LEIDER VAN HET NEDERLANDSCHE VOLK

IK DOE EEN BEROEP OP HET GOEDWILLEND
DEEL DER NATIE OM NIET LANGER AFWACHTEND
TE BLIJVEN TOEZIEN.

MUSSERT NIEUWAARBREDE 1943

De plaatsvervangend leider Kees van Geelkerken

Kees van Geelkerken groeit als oudste van twaalf kinderen op in een gereformeerd gezin in Zeist. Het gereformeerde milieu vormt hem: hij gaat regelmatig naar de kerk en bezoekt de catechisatie om zich voor te bereiden op de geloofsbelijdenis. Na de ULO treedt hij in dienst als klerk bij het gemeentesecretarie van Zeist. Drie jaar later solliciteert hij bij de provinciale griffie van Utrecht waar hij snel promoveert tot commies bij de afdeling financiële controle. Op de griffie wordt veel over rechts nationalistische politiek gediscussieerd en het is in deze omgeving dat Van Geelkerken belangstelling krijgt voor de praktische politiek. De combinatie calvinisme, nationalisme en orangisme zorgt ervoor dat hij zich aanmeldt bij verschillende fascistische partijtjes. Van Geelkerken is op zoek naar een autoritair fascistische partij met een leider naar voorbeeld van Mussolini. Hij bezoekt in 1927 een lezing waar Mussert spreekt namens het Nationaal Comité van Actie dat het parlement wil bewegen het Belgisch Verdrag niet goed te keuren. Mussert is als hoofdingenieur van de Provinciale Waterstaat werkzaam in hetzelfde kantoorgebouw als Van Geelkerken. Vanaf 1929 spreken de mannen elkaar regelmatig tijdens de pauzes over politieke kwesties. Vooral Van Geelkerken is ervan overtuigd dat er een

Cornelis of Kees van Geelkerken (1901-1976)

Daarom besluit de regering de VNJ onder het ambtenarenverbod te laten vallen, waardoor de vereniging tot aan de Duitse bezetting op halve kracht functioneert. In mei 1940 richt de NSB de Nationale Jeugdstorm opnieuw op, met Kees van Geelkerken wederom in de functie van hoofdstormer.

Naast hoofdstormer en organisator begeeft Van Geelkerken zich ook op het terrein van de actieve politiek. In april 1935 is hij lijststaanvoerder van de NSB voor de Provinciale Statenverkiezingen in Utrecht. Hij komt met drie medestanders in de Staten van Utrecht. De NSB gebruikt de vertegenwoordiging uitsluitend als platform voor de nationaalsocialistische denkbeelden. In de praktijk blijkt dit een lastige opgave te zijn. Tijdens de vergaderingen geeft de voorzitter de afgevaardigden van de NSB weinig ruimte om de discussies en de agenda te bepalen. Bovendien hanteren de overige partijen een cordon sanitaire tegen de NSB, zodat alle voorstellen met zesstemmen tegen vier stemmen worden verworpen. Van Geelkerken raakt al snel uitgekeken en laat vanaf 1936 de meeste vergaderingen aan hem voorbij gaan. In 1939 is de NSB met nog maar een zetel vertegenwoordigd. Van Geelkerken verhuist naar Lunteren en moet zijn zetel opgeven.

Binnen de NSB raakt Van Geelkerken al snel in conflict met Meinoud Rost van Tonningen. De twee verschillen in veel opzichten van elkaar. Rost is de internationaal georiënteerde nationaalsocialist met veel connecties in de NSDAP. Hij is een fanatiek nazi die een agressieve en radicale politieke agenda heeft. Rost ziet de NSB als de voorloper van een grote nationaalsocialistische partij. Hij vindt Van Geelkerken en veel andere NSB'ers maar opportunistische kleinburgerlijke en conservatieve slappelingen.

Jeugdstormers met hoofdstormer Van Geelkerken 1934-1935

Jeugdstormers leggen de eed af in bijzijn van hoofdstormer Van Geelkerken 1934-1935

De bankier van de NSB **Meinoud Rost van Tonningen**

De derde zoon van KNIL-generaal Marinus Rost van Tonningen en jonkvrouw Menauda van den Bosch is op 19 februari 1894 in Soerabaja, Nederlands-Indië geboren. Zijn vader gaat in 1909 met pensioen en keert terug naar Nederland waar Rost zijn diploma aan de HBS behaalt. In 1912 begint hij een studie aan de TH in Delft, maar al snel komt hij erachter dat techniek niet zijn echte interesse heeft. Wanneer de Eerste Wereldoorlog uitbreekt, meldt hij zich aan als vrijwilliger bij de landmacht. In het leger doet hij staatsexamen Latijn en Grieks en schrijft zich in als student rechten aan de Universiteit van Leiden. Rost studeert in 1923 af bij de hoogleraar volkenrecht jonkheer prof. dr. W.J.M. van Eysinga. Hij ontvangt van Van Eysinga een aanbeveling waarmee hij kan solliciteren bij de Volkenbond. Daar treedt hij in maart 1923 in dienst van het team van commissaris-generaal mr. A.R. Zimmerman bij de Volkenbondscntrole in Wenen. Hij houdt zich bezig met het controleren van de boekhouding van Oostenrijk. Met Zimmerman discussieert hij regelmatig over de dominante aanwezigheid van Joden en communisten in de Oostenrijkse maatschappij. De politieke en maatschappelijke atmosfeer van Wenen tijdens het interbellum doet hem radi-

Meinoud Marinus Rost van Tonningen (1894-1945)

EUROPA ÉÉN
EEN HECHT VERBOND VAN VRIJE VOLKEN

VOLKSVERGADERING
te GRONINGEN

op Donderdag 14 October a.s.
in „HET TEHUIS”, Lutke Nieuwstraat   Aanvang 19.30 uur.

Spreker: MR. ROST VAN TONNINGEN

Onderwerp: Europeesche Statengemeenschap

Gelegenheid tot het stellen van vragen en het bekomen van inlichtingen.
Kaarten bij de bekende adressen en voor zoover voorradig 's avonds aan de zaal.

NSB

en secretaris Kees Woudenberg aanwezig. Ook NSB-commissaris van het NVV (en broer van Kees Woudenberg) Henk Woudenberg neemt aan het gesprek deel. Tijdens het gesprek is vooral Rost aan het woord. Hij stuurt direct aan op de gelijkschakeling van de SDAP.

Vorrink en Kees Woudenberg laten Rost weten dat de SDAP een democratisch-socialistische partij is en dat ze niet kunnen werken onder de anti-democraat Rost. Ook pogingen om andere sociaaldemocratische organisaties gelijk te schakelen mislukken. Alleen bij de VARA boekt Rost enig succes. De omroep wil zich niet opheffen en wil doorgaan met de uitzendingen, zonder propaganda te maken voor het nationaal-socialisme. Bijna twee jaar later, op 1 maart 1942, neemt de Nederlandsche Omroep (NO) de taak van de omroepverenigingen over.

Het mislukken van Rost als Kommissar für die marxistischen Parteien is voor Seyss-Inquart geen aanleiding om hem te laten vallen. De Rijkscommissaris gebruikt Rost om Mussert onder druk te zetten in de hoop dat deze meer afstand neemt van de Groot-Nederlandse gedachte. Naast Feldmeijer en Van Geelkerken is Rost aanwezig tijdens het eerste officiële bezoek van Mussert aan Hitler op 23 september 1940. Voor deze gelegenheid is Rost benoemd tot hoofd van de vorming en tweede plaatsvervangend leider.

Op 21 december 1940 trouwt Rost met Florrie Heubel. Hij heeft haar in juni 1940 ontmoet in Nunspeet tijdens de laatste Landdag van de NSB. In de zomer van 1940 werkt hij met haar aan een plan om een brede nationaalsocialistische jeugdbeweging onder leiding van de Nationale Jeugdstorm op te richten. Bij het huwelijk in Hilversum is NSB-burgemeester jonkheer Ernst von Bonninghausen de ambtenaar van de

De voorman van de Nederlandsche SS Henk Feldmeijer

Henk Feldmeijer studeert natuur- en wiskunde aan de Universiteit van Groningen en is tweede luitenant bij de landmacht. Aan beide trajecten komt een voortijdig einde. Hij stopt met zijn studie en het leger vindt hem te fanatiek en te uitgesproken. Als reserve 2e luitenant van de luchtdoelartillerie heeft hij contact met een officier die hem kennis laat maken met het nationaalsocialisme. De romanticus Feldmeijer is meteen geraakt door Hitler en de NSDAP-ideologie van strijd, racisme, antisemitische, heldendom en mannelijkheid. In september 1932 meldt hij zich aan als 479ste lid van de NSB en steekt vanaf 1935 al zijn energie in de Beweging. Henk Feldmeijer zal zich ontwikkelen als de grote ideologische tegenstrever van Anton Mussert. Zonder dat het bestuur van de NSB daarvan op de hoogte is gaat hij naar Duitsland om met Himmler te spreken over de oprichting van een Nederlandsche SS. Het bezoek aan Duitsland werkt voor Feldmeijer als een katalysator, want vanaf dat moment ontpopt hij zich tot een fanatiek exponent van de Groot-Germaansche SS-stroming binnen de NSB. Dat brengt hem in conflict met Anton Mussert, die hem van het hoofdkwartier overplaatst als districtsleider in Salland. Ondanks deze maatregel zet Feldmeijer zijn activiteiten voort en reist door het land om de boodschap van de SS te laten klinken en schuwt daarbij het

Johannes Hendrik (Henk) Feldmeijer (1910-1945)

landse mannen in Duitsland laat werken in de munitiefabrieken. Naarmate de kansen voor een Duitse overwinning afnemen laat Feldmeijer zich van zijn meest fanatieke kant zien. Hij vindt dat Nederland Judenrein moet worden: “Het moet voor den nationaal-socialist een voldongen feit zijn dat het jodenprobleem pas opgelost is als de laatste Jood uit ons land verdwenen is.”²⁹ Wanneer de aanslagen door het Nederlandse verzet op NSB’ers en Duitsers toenemen willen Rauter en Feldmeijer gepaste tegenacties uitvoeren.

Als de NSB’ers Hermannus Reydon, Hendrik Seyffardt en Folkert Posthuma bij de voordeur van hun huis door de verzetsgroep CS-6 worden neergeschoten, treedt Rauter in geheim overleg met de Generalkommissare Wimmer en Ritterbusch om sluipmoorden te organiseren. Mussert is een tegenstander van deze aanpak. Hij vindt dat geheime executies te ver gaan en pleit voor represaille-deportaties naar Duitse kampen. Rauter legt het voorstel van Mussert naast zich neer en verzoekt Himmler de acties officieel goed te keuren. Nederlandse SS-commando’s zullen de moorden gaan uitvoeren. De SD is belast met de organisatorische afhandeling en levert auto’s, valse nummerborden en valse persoonsbewijzen.

In september 1943 besluiten Rauter en Feldmeijer dat onder de codenaam Aktion Silbertanne (Actie Zilverden) de vergeldingsaanslagen kunnen beginnen. Germaansche SS’ers zullen de aanslagen uitvoeren op onschuldige Nederlanders met als doel het Nederlandse verzet te ontwrichten. Voor elke door het verzet gedode NSB’er of Duitser zullen er drie liquidaties plaatsvinden. De leden van het SS-commando bellen aan bij het slachtoffer, houden een praatje en schieten hem vervolgens in de deuropening neer. Een van de slachtoffers is de auteur A.M. de Jong, die op 18 oktober 1943 door twee Germaansche SS’ers in zijn huis wordt doodgeschoten.

Feldmeijer (rechts) in gesprek met een Duitse SS-officier

De stem van het nationaalsocialisme Max Blokzijl

Voordat hij bekendheid krijgt als ‘de stem van het nationaal-socialisme’ is Max Blokzijl werkzaam als journalist bij het Algemeen Handelsblad. Samen met Jean-Louis Pisuisse vormt hij tussen 1907 en 1913 een reizend journalistenduo, dat verkleed als Italiaanse straatmuzikanten, bijzondere plaatsen bezoekt. De belevenissen van de journalisten-chansonniers door Europa, Nederlands-Indië, China, Japan, Siberië en Rusland staan regelmatig in het Algemeen Handelsblad. In 1907 verschijnt de gebundelde versie *Avonturen als straatmuzikant* dat een groot succes is. Voortbouwend op hun ervaringen als cabaretiers en chansonniers zijn Blokzijl en Pisuisse de baanbrekers van het Nederlands cabaret en de uitvinders van het levenslied. In 1913 is het avontuur voorbij en aanvaardt Blokzijl het correspondentenschap van het Algemeen Handelsblad in Berlijn. Deze periode is bepalend voor zijn politieke ontwikkeling. Hij verslaat in 1923 de mislukte poging van Hitler om de macht over te nemen. In 1935 besluit Blokzijl geheim lid te worden van de NSB. Hij komt in contact met Mussert die hem vraagt door te gaan als correspondent van het Algemeen Handelsblad. Blokzijl schippert in zijn bijdragen voor de krant tussen zijn nationaalsocialistische overtuiging en zijn liberale werkgever.

Marius Hugh Louis Wilhelm (Max) Blokzijl (1884-1946)

die in die gebieden zelf het zich tot een naar hun opvatting nationale plicht rekenen de aanwijzingen van deze emigrantencomités blindelings op te volgen en voor het verdere zorg te dragen.

Men behoeft slechts kennis te nemen van de geheime blaadjes, welke deze ophitsende elementen trachten onder ons volk te verspreiden, om volkomen te kunnen overzien, hoe onverantwoordelijk dit gedoe is, waarvan ten slotte ons volk als geheel en niet de aanstichters de gevolgen heeft te dragen.'

In *Brandende kwesties* van 6 augustus 1942 stelt Blokzijl dat de toekomst voor de Nieuwe Orde bij de jeugd ligt. Hij gelooft niet meer dat volwassenen massaal voor de nationaalsozialistische staat zullen kiezen. Vanaf nu gaat hij zich meer op de jongeren richten, want wie de jeugd heeft, heeft de toekomst.

Blokzijl kan het moeilijk accepteren dat de moderne jeugd zich laat leiden door bandeloosheid en verwildering en dat dit gedrag vooral merkbaar is bij de jeugd afkomstig van gegoe-de huizen. Volgens Blokzijl zijn deze jongeren door hun intellectuele ouders verwend, egoïstisch en lui. Om hierin verandering te brengen zou een lidmaatschap van de Nationale Jeugdstorm een positief effect kunnen hebben. Daardoor zou er een strijd kunnen ontstaan tussen de tegenwerkende ouders en de jeugd die vol overtuiging kiest voor de Nieuwe Orde. Wanneer de ouders blijven tegenwerken dan moet je in het uiterste geval met ze breken, aldus Blokzijl.

Blokzijl voert zijn nieuwe campagne zowel op de radio als in het land. Van oktober 1942 tot juni 1944 trekt hij als 'Oom Max' door het land om vooral arbeiderskinderen toe te spreken over de nieuwe volksgemeenschap. De opkomst is een

groot succes. Naast een toespraak stelt Oom Max de kinderen in de gelegenheid om vragen te stellen. Ondanks de volle zalen lukt het Blokzijl niet om grote delen van de jeugd te winnen voor de NJS. Hij overweegt een lidmaatschap van de NJS voor ieder Nederlands kind onder de 21 jaar verplicht te stellen, maar tot meer dan een overweging komt het niet.

 Het Volk 16 maart 1944:

Blokzijl bij de Jordaanse jeugd Kleurig weerzien met oom Max

"Daar is Max Blokzijl", riep de jeugd, toen zij in de duisternis de lichten van twee autolampen zag opdagen en als op bevel renden tientallen jongens en meisjes de auto tegemoet.

De jongen, die het eerst op de treeplank sprong, tuimelde er haast van schrik weer af, toen plotseling op het dak van de wagen een daverende mars werd ingezet. Want het was niet de wagen van Max Blokzijl, die daar de straat kwam binnenrijden, maar een geluidswagen die in de Jordaan de jeugdbijeenkomst in café De Valk in de Nieuwe Leliestraat had aangekondigd.

De meesten hadden namelijk niet opgemerkt, dat Max Blokzijl reeds enige tijd te voren was aangekomen en nu binnen in het knusse café-zaaltje met aan de wanden de glinsterende tropheeën van enkele accordeonverenigingen en een mannenzangclub op een smal bankje onder de nog niet verwijderde versiering „Leve het bruidspaar”, rustig zat te wachten totdat hij straks zijn genoeglijk praatje zou kunnen houden. Van zijn vele herinneringen tijdens zijn omzwervingen door Nederland, waarbij Max Blokzijl vele malen in de week over en met de jeugd spreekt – gisteren vierde hij zijn zilveren Jubileum, want toen stond hij voor de vijf-en-twin-

Robert van Genechten (1895-1945)

De procureur-generaal bij het Vrederechtshof Robert van Genechten

De in 1895 in Antwerpen geboren Robert van Genechten studeert in Nederland rechten. Tijdens de Eerste Wereldoorlog keert hij terug naar België en zet in 1916 zijn studie voort aan de pas geopende Vlaamse Hoogeschool, opgericht door de Pruisische gouverneur-generaal Moritz von Bissing. De Vlaamse Hoogeschool is omstreden omdat Von Bissing de Gentse universiteit misbruikt voor zijn Flamenpolitiek, die erop gericht is de positie van de Vlamingen te versterken en het onderwijs te vernederlandsen. De passivisten binnen de nationalistische Vlaamse Beweging, vinden de oprichting van de Von Bissing-universiteit te ver gaan. Ze beschouwen de gelijkschakeling van de universiteit als een verregaande vorm van collaboratie met de Duitse bezetter, met als doel de verdeeldheid tussen de Belgen verder aan te wakkeren. Robert van Genechten behoort tot de activisten binnen de Vlaamse Beweging en steunt het Duitse initiatief om te streven naar een Groot-Nederlandsche universiteit. In 1916 is hij een van de eerste studenten die aan De Vlaamse Hoogeschool aan een studie rechten begint. Hij neemt zitting in de redactie van het studentenblad Aula en schrijft als politiek redacteur artikelen over de Vlaamse nationalistische kwestie. Het overgrote deel van de Vlamingen blijft de

krijgt hij meer te zeggen in het koninkrijk en neemt zijn invloed op de andere ezels toe. Overal ontstaat onrust: “alle gevestigde begrippen krijgen nieuwe inhouden onder het mom van vrijheid, gelijkheid en broederlijkheid. De dieren beginnen zich onbeschaamd te vermengen. Die bastaards blijken ruggegraatloze wezens te zijn zonder maatstaven.”

Van Genechten verbindt in zijn versie Van den vos Reynaerde een onvervalst antisemitisme met het nationaalsocialisme. Jodocus (Jood-ocus de *neushoorn* is de belichaming van de eeuwige Jood), de wandelende Jood die vanuit het Oosten overal in Europa opduikt, is het jodenbeest dat de samenleving ondergraaft en krijgt de schuld van alles wat verkeerd gaat in de wereld. Reynaart is de profeet (Adolf Hitler) van de Nieuwe Orde (Derde Rijk), die de wereld zal redden. In 1941 verschijnt *Van den vos Reynaerde, ruwaard Boudewijn en Jodocus* bij de nationaalsocialistische uitgeverij De Amsterdamsche Keurkamer met illustraties van tekenaar, essayist en NSB'er Maarten Meuldijk.

Naast het redacteurschap van Nieuw Nederland vraagt Mussert hem in 1938 de leiding van het Opvoedersgilde op zich te nemen. Het Gilde heeft tot doel de herziening van opvoeding en onderwijs van de ‘Dietse jeugd’ te verenigen. Tijdens de Duitse bezetting ligt een politiek bestuurlijke functie in het onderwijs voor Van Genechten voor de hand, maar in september 1940 volgt de benoeming tot procureur-generaal bij het Gerechtshof in Den Haag. Een jaar later zal hij in dezelfde functie optreden voor het Vrederechtshof.

Het Vrederechtshof

Aan het begin van de Duitse bezetting is al snel duidelijk dat politieke misdrijven tegen de Nieuwe Orde en

Johan Herman Carp (1893-1979)

Het hoofd van het Secretarie van Staat Johan Carp

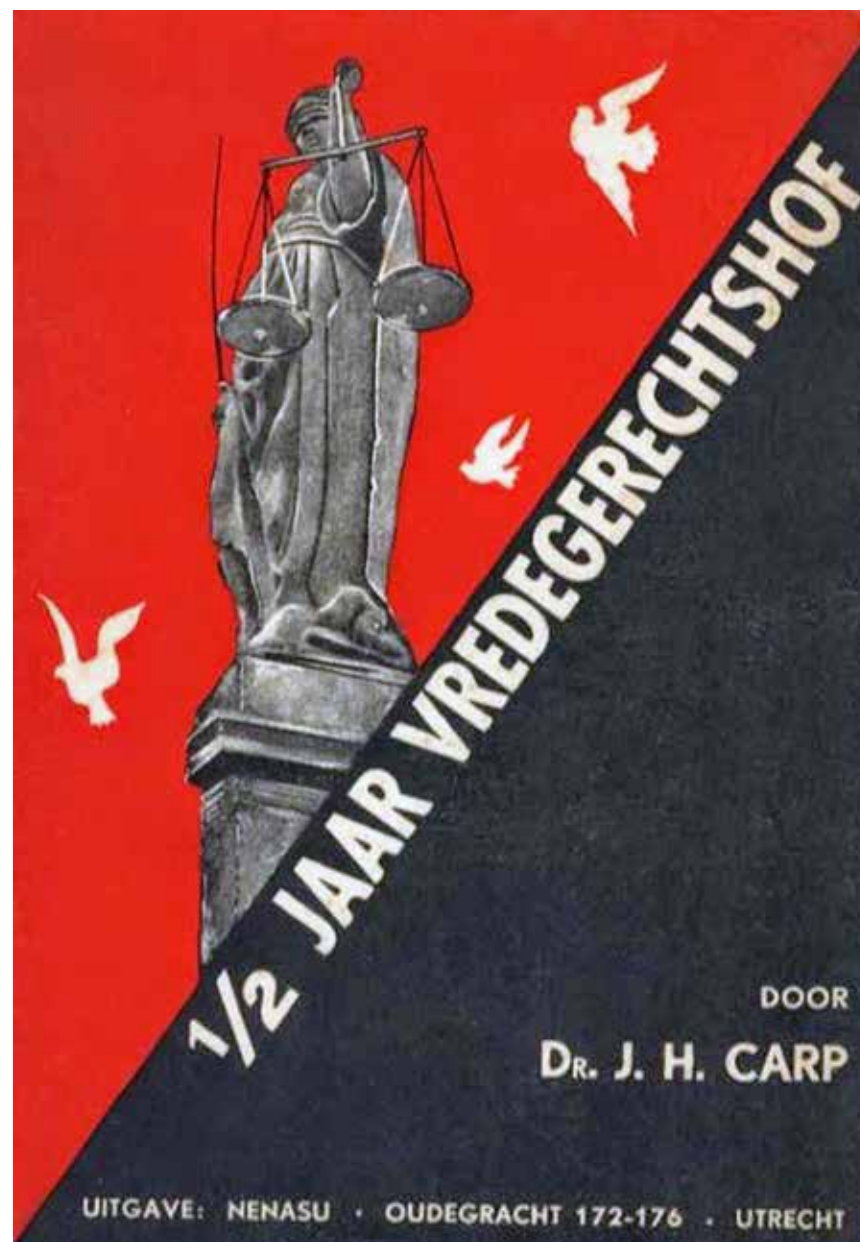
Na het eindexamen gymnasium studeert Johan Carp rechten aan de Universiteit van Leiden. Na zijn afstuderen begint hij als adjunct-commies bij de provincie Zuid-Holland. Tegelijkertijd werkt hij aan een proefschrift over het Bolsjewisme, waarop hij in 1921 promoveert. In 1925 treedt hij in dienst als hoofd van de afdeling bestuurszaken van de provincie Zuid-Holland. Naast rechtskundig ambtenaar is Carp ook een vooraanstaand aanhanger van de filosoof Spinoza. Hij is bestuurslid van de internationale Societas Spinozana en medeoprichter van de Stichting Domus Spinozana. Ook publiceert hij meerdere werken waaronder *Spinoza en Goethe*, *God, Wereld, Leven*, *Van Despotie tot Vrijheid* en *Het Spinozisme als Wereldbeschouwing*. Verder heeft hij zitting in verschillende besturen van wijsgerige organisaties. Al in de jaren twintig staat Carp kritisch tegenover het rechtspositivisme dat er van uitgaat dat een wet bindend is, omdat deze door de wetgever is vastgesteld. In navolging van zijn promotor dr. Hugo Krabbe werkt hij de leer van de rechtssoevereiniteit verder uit: tegenover de staatssoevereiniteit (de wetgever stelt de wetten vast) plaatst hij de soevereiniteit van het recht: een wet is pas bindend door het rechtsgevoel en het rechtsbewustzijn van een rechtsgemeenschap. Hij zal deze opvatting

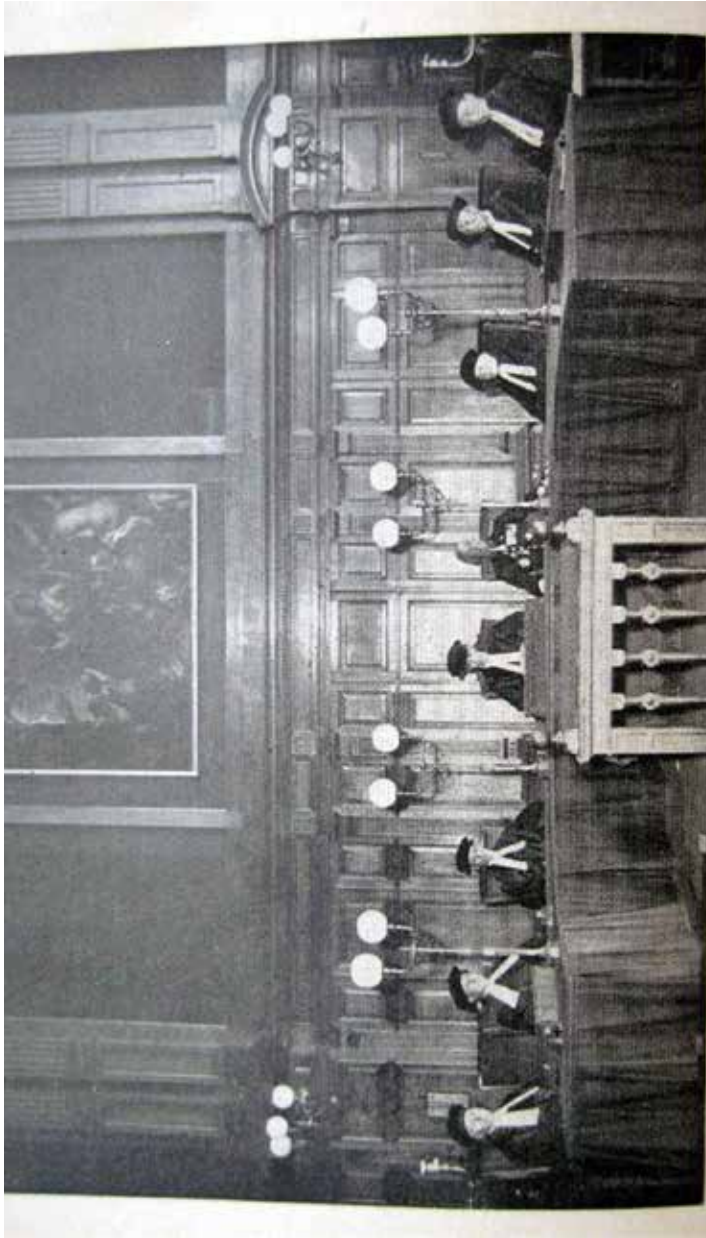
tijdens de Duitse bezetting meerdere malen in de praktijk toe-
passen.

Carp is als hoofd van de afdeling bestuurszaken geheim lid
van de NSB. Na de Duitse inval meldt hij zich aan als ge-
woon lid. In 1937 treedt hij toe tot de redactie van De Waag,
een fascistisch weekblad voor de intellectuele lezer.

In september 1940 schrijft hoofdredacteur mr. A.F. Zwaardem-
maker, die geen lid is van de NSB, maar wel aanhanger van
een grote nationaalsocialistische volksbeweging, een artikel
die indirect de positie van Mussert ter discussie stelt. Zwaardem-
maker richt zich op 'alle groepen, waarin de Nederlanders
die streven naar een autoritair staatsbestel, naar nationale
opleving, naar een economischen opbouw in den nieuwen zin
zich verenigden, kortom allen groepen, die een nationalen en
socialistischen of nationaal-socialistischen maatschappij en
staatsvorm zoeken te bereiken'. Hij pleit ervoor dat 'wanneer
de leiders elkander weten te vinden, en dat van harte, zooals
hun Nederlandsche plicht van hen eischt, de menigte vanzelf
volgt en komt voor de partijleiders van gisteren automatisch
het uur der retraite.'³¹

Zwaardemaker beschouwt Mussert als obstakel op weg naar
een grote nationaalsocialistische beweging. Op 3 oktober
1940 verschijnt in De Waag een artikel van L. Picard onder
de titel 'Ir. Mussert en de eenheid van ons volk'. Picard stelt:
'Maar is hij ook de Nederlander, die het noodige talent, de
noodige overtuigende kracht bezit, om dit volk tot eenheid,
tot ware eendracht te brengen? In alle oprechtheid moeten wij
antwoorden: neen. Mussert kan bij dit werk zeer veel nuttige
diensten bijdragen. De door hem geleide beweging kan als
een goed ferment blijven werken. Om als de eenige, allen
bezielende leider op te treden is hij echter niet de geschikte
man.' De openlijke aanval op Mussert is voor Carp onaan-

HET VREDEGERICHTSHOF.

Van links naar rechts: Mrs. R. VAN GENECHTEN (Procureur-Generaal), H. SLUYTERMAN, H. A. HELD Sr., J. H. CARP (President), Luit.-Generaal H. A. SEYFFAARDT (Militair Lid), Mrs. S. J. M. WILTHOFF, A. SEMPLONIUS, J. TUINSTRRA (Griffier).

vaardbaar. Hij zegt met onmiddellijke ingang zijn redacteurschap van De Waag op. Carp is een overtuigd aanhanger van de Groot-Nederlandse gedachte en een onvoorwaardelijke steunpilaar voor Mussert. Deze benoemt hem tot adviseur in staatsrechtelijke zaken en tot hoofd van de afdeling bestuurszaken van de NSB. In deze functie houdt hij zich bezig met het begeleiden en ondersteunen van NSB-burgemeesters. Ook is hij toezichthouder van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG). In 1941 volgt de benoeming tot president van het pas opgerichte Vredegerichtshof. Volgens de NSB moet de rechtspraak van het Hof dienen als de nieuwe levensgemeenschap van het volk. In februari 1943 dient zich voor Carp een nieuwe functie aan: de benoeming tot hoofd van de Secretarie van Staat. Johan Carp gaat voortvarend aan het werk. Hij vormt een omvangrijke staf die zich vooral bezighoudt met het benoemen van NSB-functionarissen. Van enige daadwerkelijke politieke invloed is geen sprake. Ondanks dat het Secretarie van Staat politiek vleugellam is, ontwerpt Carp een staatsrechtelijke constructie om Mussert staatshoofd te maken. Daarvoor baseert hij zich op artikel 38 van de Grondwet. Daarin is vastgelegd dat wanneer de Koning buiten staat (functioneren) raakt de regering waar te nemen, dit aan een Regent wordt opgedragen. Wanneer de Regent niet aanwezig is wordt deze functie waargenomen door de Raad van State. Carp vindt een juridische oplossing door de leden van de Raad van State te vervangen door NSB'ers. Vervolgens benoemt de Raad van State Mussert tot Regent, zodat hij een nieuwe regering kan samenstellen. De Grondwet bepaalt echter dat alleen de ministerraad kan besluiten of de Koning niet meer in staat is om te regeren. Bovendien moet de benoeming van een Regent worden bekrachtigd door een speciale wet die door de ge-

De commandant van de WA Arie Zondervan

Arie Zondervan is op 21 oktober 1910 geboren in Berlijn. Zijn vader is naar de Duitse hoofdstad verhuisd om er te werken als medewerker van een expeditiebedrijf. Na de beëindiging van de Eerste Wereldoorlog gaat het bergafwaarts met de Duitse economie. Het gezin besluit terug te keren naar Nederland, waar Arie naar de vijfjarige HBS gaat in Bloemendaal. Hij behaalt in 1931 zijn diploma en meldt zich aan bij de officiersopleiding van de marine. Zondervan komt niet door de keuring door zijn slechte ogen. Tijdens zijn militaire dienstplicht als sergeant bij het Korps Motordienst in Haarlem probeert hij tot reserve-officier op te klimmen. Opnieuw spelen zijn slechte ogen hem parten, waardoor een actieve functie bij het leger is uitgesloten. Zondervan besluit Nederlands-Indisch recht aan de Rijksuniversiteit in Leiden te gaan studeren. Hij studeert in mei 1938 af en solliciteert bij de bestuursdienst in Nederlands-Indië. De economische crisis zorgt voor een stop op deze ambtelijke uitzending. Zondervan, die na een kort lidmaatschap van de Algemeene Nederlandsche Fascisten Bond, zich in 1933 aanmeldt als lid van de NSB kan in de zomer van 1938 aan het werk als parttime secretaris van Simon Plekker, de districtsleider van de NSB in Haarlem. Een half jaar later benoemt Anton Mus-

Arie Johannes Zondervan (1910-1983?)

Zondervan aan het Oostfront 1941

12 november de Nederlandse Landwacht op te richten en benoemt Kees van Geelkerken tot inspecteur-generaal. Arie Zondervan en Henk Feldmeijer krijgen de functie van inspecteur. Zondervan moet het al snel afleggen tegen Feldmeijer. De voorman van de Nederlandsche SS staat op goede voet met Rauter waardoor de Landwacht al spoedig een hulp-politie voor de Duitse bezetter is. Na Dolle Dinsdag is de Landwacht definitief een onderdeel van de Ordnungspolizei. De leiding blijft formeel in handen van Van Geelkerken, de functie van inspecteur wordt afgeschaft. Wat voor Zondervan overblijft, is de inhoudsloze functie van verbindingsofficier tussen de Landwacht en Mussert.

In de laatste fase van de oorlog slaat Zondervan op de vlucht. Hij verblijft met zijn gezin in Groningen en Assen, gaat naar zijn vader in Hoorn die daar burgemeester is, en duikt uiteindelijk onder in Amsterdam. Vervolgens vertrekt hij naar Den Dolder en geeft zich bij de Canadezen aan als Duits krijgsgevangen. Die plaatsen hem met andere Duitse soldaten op transport naar Duitsland. Even over de grens wordt hij herkend en uitgeleverd aan het Nederlands Militair Gezag. Voor Zondervan begint er letterlijk een lijdensweg. In Winschoten toont de commandant hem aan het volk die hem bespuugt en uitscheldt. Op 25 juni 1945 gaat hij naar de strafgevangenis in Scheveningen. Daar ondergaat hij ernstige foltering en mishandelingen. Pas in 1949 buigt de Utrechtse kamer van het Amsterdams Bijzonder Gerechtshof zich over de strafzaak tegen Zondervan.

📄 Algemeen Handelsblad 28 januari 1949:

Doodstraf tegen W.A.-Commandant geëist

De advocaat-fiscaal bij de Utrechtse Kamer van het Amsterdams Bijzondere Gerechtshof heeft gisteren tegen Arie Zon-

Het hoofd van het DVK Tobie Goedewaagen

De zoon van de oprichter en directeur van de Amsterdamsche Incassobank studeert na het gymnasium in Amsterdam Nederlandse letteren. Goedewaagen wil dichter worden en leidt in Bergen als student het leven van een vrijbouter. Hij ontdekt al snel dat wijsbegeerte meer zijn belangstelling heeft.

In 1916 meldt hij zich aan voor een studie wijsbegeerte bij prof. dr. B. Ovink aan de Universiteit van Utrecht. Daar promoveert hij in 1923 op het proefschrift *De logische rechtvaardiging der zedelijkheid bij Fichte, Schelling en Hegel*. In tegenstelling tot zijn latere politieke opvattingen verdedigt hij in zijn proefschrift de stelling 'dat politiek getinte wereldbeschouwingen geen rol dienen te spelen in de filosofie'.

Goedewaagen ontwikkelt zich tot een humanistisch en liberaal filosoof die in zijn werk en denken ruimte biedt voor diverse opvattingen. In 1923 is hij een van de oprichters van het Genootschap voor Critische Philosophie, dat tot doel heeft het onderscheid tussen wijsbegeerte en levensbeschouwing te benadrukken en de autonomie van het wijsgerig denken te bevorderen.

Ook is hij betrokken bij de oprichting van de Algemeene Vereeniging voor Wijsbegeerte, lid van de Duitse filosofische vereniging Kant Gesellschaft en redacteur van het Tijdschrift

Tobie Goedewaagen (1895-1980)

De vakbondsleider van de NSB Henk Woudenberg

Als voorzitter van de Nederlandse Werknemersvereniging (NWV) doet Henk Woudenberg ervaring op in het besturen van een vakbond. De in 1891 geboren Woudenberg is de zoon van veeboer Helmert Woudenberg die zich aan het eind van de negentiende eeuw aan de Joden-Houttuinen in Amsterdam vestigt als stadsmelkboer. Ondanks dat Henk geboren is met een gehandicapte arm en aan een oor doof is, werkt hij mee in het bedrijf van zijn vader.

Hij krijgt op jonge leeftijd tuberculose en moet als gevolg daarvan een nier missen. Na de lagere school is hij loopjongen op een handelskantoor. In de avonduren studeert hij Frans, Duits en boekhouden en dat levert hem een betrekking op als boekhouder bij de Zeevischhandel Van Oterendorp & Co. in IJmuiden. In 1922 klimt hij op tot procuratiehouder en in 1935 is hij directeur en medefirmant.

In 1901 sluit zijn oudere broer Kees zich aan bij de SDAP, dat de relatie tussen beide broers blijvend zal bepalen. Terwijl Kees binnen de SDAP algemeen secretaris en Eerste Kamerlid is, sluit Henk zich in 1933 aan bij de NSB. Met stamboeknummer 7638 vervult hij enkele belangrijke functies. Hij is plaatsvervangend kringleider in IJmuiden, lid van de Propagandaraad en lid van de Politieke Raad. Vanaf 1935 is hij

Hendrik Jan (Henk) Woudenberg (1891-1967)

Nederlandsche Arbeidsfront (NAF) de enige toegestane vakbond is. Tegelijkertijd ontbindt hij het NVV, RKWV en CNV en laat deze opgaan in het NAF, met als algemeen leider Henk Woudenberg. Vrijwel meteen brengt Robert Ley, de leider van het Deutsche Arbeitsfront, een bezoek aan Nederland om te overleggen over sociaal-politieke Europese problemen en over de opbouw van het Nederlandsche Arbeitsfront.³⁴ Het bezoek van Ley geeft aan dat de Duitsers hun greep op de vakbond willen verstevigen en streven naar volledige gelijkschakeling. Voor meer dan 600.000 leden van NVV, RKWV en CNV gaat dit te ver. Ze weigeren zich aan te sluiten bij het NAF. Toch blijven 100.000 leden lid, dit zijn voor een groot deel landarbeiders die buiten het seizoen afhankelijk zijn van een uitkering. Als vakbond stelt het NAF weinig voor: de nazificering roept bij de werkende bevolking veel afkeer op en doordat de bezetter het loonbeleid bepaalt, speelt het front geen rol van betekenis. Incidenteel komt het NAF in conflict met de werkgevers. In juli 1944 moet de rechter er aan de pas komen om een geschil tussen de directie van de meelfabriek in Schiedam en het NAF te beoordelen. Er is sprake van de oude klassentegenstelling tussen werkgevers en werknemers en dat past niet in de nationaalsocialistische opvatting dat arbeidsconflicten in overleg moeten worden opgelost. Woudenberg probeert als leider van het NAF de zaak te sussen door er op te wijzen dat het bij uitzondering nodig kan zijn om voor de arbeid op te komen.

 Dagblad voor Noord-Holland 22 juli 1944:

N.A.F. wenst herziening der lonen

Er is een geschil gerezen tusschen de N.V. Meelfabriek Schiedam en het N.A.F., hetwelk in eerste instantie geëindigd is met een kort geding voor de Rotterdamsche rechtbank,

HET NEDERLANDSCHE ARBEIDSFRONT

BONTE RADIO AVOND

UITZENDING DOOR DEN NEDERLANDSCHEN OMROEP

WOENSDAG 17 FEBRUARI 1943
DES AVONDS OM 7.20 PRECIES

Krasnapolsky te Amsterdam

Medewerkenden: CAROLA BENNER, chanière; aan de piano JOHAN JONG; JAC. DE VOS, imitator; HET HOLLANDIA KWARTET; BOYD BACHMAN en zijn orkest; Gemeenschapzang geleid door JOHAN JONG, aan het Hammond-orgel.

Toegangskarten à 80 ct. per persoon zijn verkrijgbaar bij de N.A.F.-kantoren: Pr. Hendrikkade 49, de Kempenaerstr. 51, Stadhouderskade 139; V. en A.-Inlichtingenbureau, Leidscheplein; Centr. Bureau „Vreugde en Arbeid“, Amstel 224; de bekende adressen in de stad en des avonds aan de zaal. Tevens bij de N.A.F.-boden en sociale voormannen.

De boerenleider van de NSB Evert Roskam

Godsvertrouwen, Oranje en de boerenstand zijn terugkerende onderwerpen in de politiek van de NSB. Evert Roskam, geboren in Barneveld in 1892, is een typische representant van deze thema's. In Barneveld krijgt hij een streng gereformeerde opvoeding. Roskam werkt al vroeg mee in de brood-, koek- en beschuitfabriek van zijn vader. In zijn vrije tijd is hij lid van de Vrijwillige Landstorm, een militie die het leger ondersteunt bij oorlogsdreiging of andere calamiteiten. In 1918 is hij met de Landstorm in Amsterdam gestationeerd om revolutionaire protesten te onderdrukken. Daarnaast heeft ook de politiek zijn belangstelling en meldt hij zich aan als lid van de Anti-Revolutionaire Partij (ARP). Het verwerpen van de Vlootwet, in oktober 1923, is voor hem aanleiding het lidmaatschap van de ARP op te zeggen. Volgens Roskam is het verwerpen van de wet het bewijs dat 'de democratische partijen en reactionaire krachten' de belangen van het volk niet behartigen. In 1924 gaat zijn fabriek failliet. Dit is de katalysator voor zijn groeiende nationaalsocialistische sympathieën. Het duurt tot 1934 voor hij zich aanmeldt als lid van de NSB en ontpopt zich als verdediger van de belangen van de kleine middenstand en de boeren. Hij schrijft enkele ideologische brochures en is actief in verschillende organisaties van de NSB.

Evert Jan Roskam (1892-1974)

NEDERLANDSCHE OOST COMPAGNIE
NEDERLANDSCHE LANDSTAND.

Stedelingen van boerenafkomst

Laat Uw zoon boer worden en
keer zelf terug naar het land.
De boereninzet in Oost-Europa
opent voor U en Uw zoon vele
mogelijkheden.

**DE BOERENLEIDER ROSKAM,
HOOFD VAN DEN NEDERLANDSCHEN
LANDSTAND, ZAL HIEROVER TOT
U SPREKEN OP 28 JUNI 1943
IN HET HOTEL KRASNAPOLSKY.
AANVANG 2 UUR.**

Tonningen ziet de NOC als een breder orgaan dan alleen van de boeren. Er zijn ook andere ambachtslieden in de gekoloniseerde gebieden nodig. De Commissie tot Uitzending van Landbouwers naar Oost-Europa (Culano) zal de boeren rekruteren en de Landstand organiseert informatiebijeenkomsten. Op 28 juni 1943 spreekt Roskam in hotel Krasnapolsky in Amsterdam onder de titel: 'Stedelingen van boerenafkomst: laat uw zoon boer worden en keer zelf terug naar het land. De boereninzet in Oost-Europa opent voor u en uw zoon vele mogelijkheden'. Vijfhonderd boeren besluiten zich als kolonist in Oekraïne te gaan vestigen. In het voorjaar van 1943 krijgt Roskam via Generaal Kommissar Schmidt te horen dat de Duitse minister van Landbouw Fritz Sauckel dertigduizend Nederlandse boeren naar Duitsland wil uitzenden. En hoewel Roskam weigert, vertrekken in de zomer van 1943 de eerste Nederlandse boerenzonen naar Duitsland en verdwijnen er steeds meer landbouwproducten naar Duitsland.

Ondanks de titel boerenleider heeft Roskam weinig kennis van het boerenbedrijf. Hij delegeert het administratieve bestuur aan hoofdstafleider C. Damave, oud-administrateur van het Nederlands Agrarisch Front en oud-commissaris van de Koninklijke Nederlandse Boeren- en Tuinbouwers Bond. Ondanks dat veel boeren hun contributie niet betalen heeft De Landstand een flinke financiële reserve van tenminste 1,5 miljoen gulden uit de opbrengsten van de liquidaties van de boerenbonden. Damave ontpopt zich als een corrupt bestuurder die grote sommen geld wegsluit naar zichzelf en naar Roskam. Deze gebruikt het geld om de lopende schuld uit zijn faillissement uit 1924 af te betalen. Uiteindelijk zijn de financiële malversaties niet meer te verbloemen en komt er een departementaal onderzoek naar de financiële positie van

KOPSTUKKEN VAN DE NSB

In de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw is het politieke landschap in Nederland ernstig verdeeld. Vooral aan de rechterzijde is het een komen en gaan van nationalistische en fascistische partijen. De Nationaal Socialistische Beweging van Anton Mussert is de enige partij die uitgroeit tot een politieke beweging van betekenis.

Vanaf de oprichting is de NSB verwickeld in een strijd tussen de Groot-Nederlandse en Groot-Germaanse gedachte. Deze strijd zet zich tijdens de Duitse bezetting voort en zorgt ervoor dat de NSB een politieke speelbal is van de Duitse bezetter.

Kopstukken van de NSB beschrijft het politieke leven van de NSB-politici Anton Mussert, Kees van Geelkerken, Meinoud Rost van Tonningen, Henk Feldmeijer, Max Blokzijl, Robert van Genechten, Johan Carp, Arie Zondervan, Tobie Goedewaagen, Henk Woudenberg en Evert Roskam en hun betrokkenheid bij de richtingenstrijd en de omgang met de Duitse bezetter.

ISBN 9789087780111

 MokumBooks

www.mokumbooks.com